

مخبر

اقتصادی، اجتماعی، فلسفی، تاریخی، ادبی مجموعه

شیمدیلک آیدم بر نقر اولتور

مضامین

- اجتماعیات درسلی « مؤلفی محمد عزت » محمد علی عینی
اسلام « صنعت » مصطفی شکیب
اون برنجی عصرده نوزک منابع عرفانی « مدرسہ لر » مفتی ارغلی، احمد حکمت
ملوکی طیفلر (زاده قمر) قمریه حسین
دینی ادبیات علی سعاد
آسیانک روحی جامی
ایکی مجهول شاعر احمد خلیل
سیماونه قاضیسی اوغلی « شیخ بدرالدین » شرف الدین
آناطولیده صیجاق، صووق معدنی صو بوکارلری م. شرف
ابن خلدونده اجتماعیات ضیاء الدین قمری
حی بن یقطان « صوک » بابانه زاده، رشید

دینی ادبیات

— مابعد —

کچن مقاله ده « بزده دینی ادبیاتی تمثیل ایدن آنارده ایکی اوچ تورلو شخصیته تصادف ایدیور » دیمش و بونقظه نظردن بعض مثالار کتیرمشدم .

ینه اومقاله نك بریرنده دیدیکم کبی شخصیتلرک مطلق و مقید شکلده ایکی یه تفریقندن چیقان نتیجه مسلك واسلوب فرقلرینی اخطار ایدیور . بالخاصه اسکیلر تصوف مسلکفی چوق کنیش و فیضلی بولمشلر ، یکیلر ایسه شخصیت اعتبارله کندیلرینی بویله بر قیددن آزاده کورمشلردر . بو آزاده لک دورلرک محیط وزمانه عائد تاثیرلرندن طوغمشدر .

اسکیلرک اکثریت عظیمه سی مطلقا تصوفک حسن و خیالی الک پارلاق جهانلره کوتوردهن هرفان و هیجان ساعتلرینی تصوبر ایدیورلر . بونلرک الک کاملری اولان « فضولی » ایله « غالب دده » کبی الک بویوکلر استثنا ایدیلدیکی حالده ده مثلاً ایکی یوزی متجاوز شرقی یازمش اولان « واصف اندرونی » نك ده پک مونس ، و « ادای خالص » [*] قیمتته مالک سوزلری مناجاة و نعتلرنده اوقونور :

« جمله مخلوقه سنکدر کرم وجود و عطا
« در لطفکده قبو یولداشیدر شاه و کدا
« ذاتک برلکنه ایکی جهان شامددر
« بوقدر ای رب احد مثل و شریکک حاشا

دیین مولوی درویشی واصفک :

« شهر اه محبت نه طریق ازادر
« سرمزل عشق اسکی مکان و محلدر
« یولدن قویان اما بنی طول املدر
« بوچاک کریبانه سبت کندی المدر
« هب چکدیچکم کندی جزای عملدر .

« بردرلو دکل معصیت قابل تعداد
« هر دم ایدرم بیک کنه و جرم نوا بجاد
« کندمدر ایدن کنده کیمدن کیمه فریاد
« بن ایلدیکم جرمی کیمه ایله یم اسناد
« هب چکدیچکم کندی جزای عملدر .

[*] فرانسزجه ده (آفسان سه نسه) مقابل قوللانیلمشدر .

سوزلریله ایچی یانارکن نعت نی اکر می ینه عینی حرارتله ترنم ایدر :

« امان ای روح عالم جان سنکدر
« دل بیمارمه درمان سنکدر
« نه امر ایلر ایسه ک فرمان سنکدر
« دخیلک یارسول الله دخیلک

« قولک و اصف براوز که مبتلادر
« دمام چهره سای خاکپادر
« شفیع سین امیدم هب سکادر
« دخیلک یارسول الله دخیلک

دیه عرض نیارنده ، وشو آشاغیده کی بر قاچ بیتنده معصیتلرینک بار عذابی ایله
استغفار ایدر ، استمداد ایدر طورور :

« درونم یاره لندی خنجر عشق مجازیله
« دلمده براوکولز زخم غم وار یارسول الله
« نه یوزله ایله ایم دهوای عشقک هر نفس دله
« مزاران آرزوی ملتزم وار یارسول الله
« نه قریب ایله تحصیل تقرب ایله ایم بن کیم
« نه فکر شب نه ذکر صبحدم وار یارسول الله

بویچنده یکیلره صیرا کلمک ایچون علمی و مسلکی سلسله ادا با ایله دها ایجه مشغول
اولق مجبوریدر . حتی بوتصوفی عشق صوک زمانلره و بوندن یکر می اوتوز سنه اوله قدر
دوام ایتمش ، « قلاسیق » ادبیاتک صوک شخصیتی و مثلی « هر سکلی طرف حکمت بک »
ایله قاپانمیشدر . بودنی ادبیات ویا دیگر تعبیر ایله « مسلمان ادبیاتی » ، مستقبلده ینه بویله
الهی یوکسه کلکیله طرز واسلوبی باشقه حالدده - کیم بیلیر بلکه یاریم یاخود بر عصر ایچنده -
یکیدن باشلایه جقدر .

اسکی سلسله ادا با ایله مشغول اولورکن قارشیمزه چیقان معظم و محترم اولدینی قدر
مهیپ و کوزمل اثر ، سنان پاشانک تقلیده تقربی قبول ایتمه یین « تضرعات » یدر .
فاتحک ، دها یکر می یاشنده ایکن ندیم خالصق پایه سیله ، کندینه معلم یاپدینی بوبویوک
علامه نك دهای عرفانه حیرتدن باشقه برشی قارشى کله میور .
بوبویوک آدامک اوپک بویوک اثرندن براز او قویالم :

« خطابیات » ندن :

« برحاکمیک که قضاک محکمه سنده عقل کل کاتب امین ، حافظیک که حفظک خزانه سنده بر نقطه کتاب مبین »

« قهارسک که جلالک سطوتیه هر موجود مقهور ، رحمانسک که جلالک تجلا سیله هر ذره »

« مسرور ، سمیعسک سمعک آلت یوق ، بصیرسک بصرک آفت یوق ، مدیرسک ارادتک »

« علت یوق ، خالقسک که مخلوقک نهایت یوق ، جوادسک بخششک غرض یوق ، حی سک »

« حیاتک مرض یوق ، قیومسک عالم سنکله قائم ، فیاض سک جهان فیضکله دائم . »

بویولده علم کلام ، فلسفه ، تصوف ، هپ برابر یوروپورلر .

« باقیسک که باقیسی جمه هالک . واجبسک که ذاتک واجب یوق ، صاحبسک که درگاهک حاجت یوق . کیرسک کبرک اضافی دکل . صادقسک وعدک خلاقی دکل . »

« ستارسک عاصیلرک کناهنی . مجیبسک مظلوملرک آهنی . قاضیسک یالوارانک حاجاتی . »

« سمیعسک هر فقیرک مناجاتی . کافیسک هر مهمی ، دافعسک هر ملمی . جبارسک کیمسه نک »

« سکا جبری یوق . قهارسک قهر کده لطف چوق . قابضسک بسطکده غرور ایدنی . »

« باسطسک قبضکده شکر ایلینی . خافضسک ترفع اهلنی ، رافعسک تواضع ایلینی . »

« مذل سک متعزلری ، مغزسک متذللری ، والیسک ملکیتکده ، متعالیسک عزتکده . »

« بدیعسک ابداعک نظیر و مثال کرکز ، عالمسک علم قدیمک کلی و جزوی بی محیط . »

« لطیفسک لطف عمیمک مرکبه و بسیطه بسیط . »

ادیب عارفک آسمانی بر جذبه روح ایله تصویر ایتدیکی معنای الوهیت باقیکنز اوکا دهانهلر سویله تیور :

« سن اول ظاهرسک ، که کیمسه نه ایدوکلک بیلمز . سن اول باطنسک که کیمسه دن کیزلنمز . برحی سک که عالمک حیاتی سندن اولور . بر قیومسک که جمیع محتاج »

« حاجاتی سنده بولور . »

بو بویله دوام ایدیور . اسماء الهیه بی ، تعریف قرآن ایله تهلیل و تکبیر ایتدکن صوکر ابرکون بو دنیانک آرتق قالمیه جغنی کلام حق ایله اخطار ایدیور و دییورکه :

« هانکی سرو بالای اقبال درکه قوت باد اجل آنی بیجبال ، آنی دوتا ایتمه مشدر ؟ »

« و هانکی شکوفه باغ جمال درکه سطوات خزان مرک وبال آنی یره دوشورمه مشدر ؟ »

« و هانکی صورت ماه سیما درکه طریان موانع نکبات سفلیه ایله رونق »

« و ضیائی تغیر و انتقال بولما مشدر ؟ هانکی جمال مردم دیده عزتدر که دیده مردم ، اول
 « زینتک لطافتده حیران ایکن ناکهانی بادفا اسوب ، خاک ایچنده خور ایتمه مشدر ؟ وهانکی
 « قوت دولت جوان بختدر ، که پیرو جوان اول صاحب دولتک رکابنده روان ایکن
 « آخر شیر اجل زور پنجه سیله زار ایتمه مشدر ؟

« نیجه خلیفه لرك عمامه دولتری واردی ، که برکون سرنکون اولوب ، بویسلری
 « باغلادیلر ؟ نیجه پادشاهلرك کمر عزتتری واردی ، که ناکهان اسیر اولوب بللرینه زنجیر
 « ایلدیلر ! نیجه دلبر بهادرلر اولور کیم قیلیجلیله کردنلری چلینور ، نیجه عاقل مدیرلر
 « اولور کیم تدبیرلریله خانه لری ییقیلور !!

« هانکی شهریار نیلک بختدر ، که دنیا هوسنک هوا سنده یلرکن
 « بی رخت و بخت قالمادی ؟ وهانکی تاجدار صاحب تختدر که ، جهان سرائینک سریرینه
 « آلدانوب باصلانمش ایکن بی تاج و تخت قالمادی ؟ هانکی آیین دولت شاهاندر که منسی
 « اولوب کچمه مشدر ؟ وهانکی آیت مصحف خوباندر که منسوخ اولوب کیتمه مشدر ؟ »

*
**

حکیم کاملک بونلری متعاقب « انفعالات » ی کلیر :

« قبه سماوات بوصلا بتیله آخر منشق اولوب ییقیلسه کرک ! روی زمین بو طراوتیله
 « عاقبت خراب اولوب بوزولسه کرک ! طاغیر که کوررسک طاغیرسه کرک ! صولر که
 « کوررسک صاورولسه کرک ! هر کارگاه که کوررسک بی کار و بار قالسه کرک ! و هر جماعت
 « که کوررسک تارمار اولسه کرک ! .

« نیجه دلیران ایام و شیروان آجام کلشدر ، که آهنگ پلنک
 « تهورلری حیثنده شیر چرخ نیجه دعوی ایله زبون ایدرلردی ؟ آخر ساغر افلاک
 « بر قاج دورینه قائموب مست و بی هوش اولدیلر ، کوکده ایکن خاک زمین اوزره
 « مفروش اولدیلر . هان وجودلرندن زمانده برقصه یاد وزبانده بر قوری آد قالدی .
 « کیتدکجه هم یوکسهلوب هم ده رینهلشن تفکراتی ، نهایتده تصوفه ملاقی اولیور .
 « بلاغت ایجاز ایله طولوب چوشان شو پارچه لر اسلام ادبیاتنک مدار افتخاری اولسه لر
 « کر کدر :

« الهی بن یوق ایکن نه اوله جفمی ، بنی یازاتمه دن نه ایده جکمی بیلوردک ! بنم نه

« قولپه یاپیشه جفمی باشمه یازمش ، نه یوله کیده جکمی ازله چیزمشدک ! اگر ازله »
 « قوللغه قبول ایتدکسه فضل سنکدر ؛ نعمت بکا . واکررد ایله کسه عدل سنکدر »
 « حسرت بکا .

« الهی عاصیلرک معصیته قدرت ویا کناهه آلت نرده بولوردی ،
 « سن استعداد ویرمهک ! ویا عابدلرک عبادته قدرت و طاعته استطاعت نرده بولوردی
 « سن ارشاد ایتمهک . »

« الهی اگر قبول قابلیته کوره ایسه قابلیت سندن ! واکررد استعداد
 « موقوف ایسه استعداد کیمدن ؟ »

« الهی ! عشقک مست و حیرانلری عدمدن وجوده سرخوش و بادنوشان چیقمشلردر .
 « و محبتک سرگردانلری ازل اقلیمندن بی هوش و دستار کشان کملشدر . »
 « الهی ! کوکلم اودنه نه یاقدکسه اول قوقار . الهی ! وجودم باغنه نه دیکدکسه
 « اول بوتر .

« الهی ! طاعت هدایتسز اولماز ؛ هدایت سندن . عبادت عنایتسز اولماز ؛ عنایت
 « سندن . نجات توفیقسز اولماز ؛ توفیق سنک انعامک . استقامت ارشادسز اولماز ؛ ارشاد
 « سنک اکر امک !

« الهی ؟ سن اول غزت تقنده بی نیازسک و رحمت نسیمیه دنوازسک
 « که گاه بر فاسقه میخانه ایچره آم ایتدیروب معصیتنی طاعاته دکشورسک ، گاه بر زاهدی
 مغرور ایدوب عبادتی معصیته کچوررسک ! گاه آنی ظلمتده ایکن نوره چیقاررسک ، گاه
 « بونی نورده ایکن ظلمته آتارسک !

صوکر : « الهی عشق جامنی طولو صون ! الهی غرور شرابن صولو صون . »
 « دییه نیاز ایدیور . بونی متعاقب « عشق » ی آکلاتیور :

« عشق افسانه و افسون دکدر . عشق صنعت هر دون دکدر . هر عشق دعواسی
 « ایدن عاشق اولماز ، هر محبتدن دم اوران صادق اولماز .

« الهی هر کشی مرد عشق اولماز و دکه قلبده درد عشق بولنماز . عشق بر کیمیادر
 « آنک معدنی جان اولور . عشق بر جوهر در آنک مکانی کان اولور .

« عشق بر ذوق در آنکده بشقه دلی وار ، عشق بر شوق در آنک ده آبرو اهل
 « وار . عشق بر جوشدر آنک ده شیدالری وار ، عشق بر خروشددر آنک ده دریالری

« وار . هر دل که عشقه خانه اولا تبر بلایه نشانه اولور ؛ و هر کول که محبتیه مقام اولا
« محنت آنده مدام اولور . . . »

*
* *

برسهل ممتنع آبدسی ، و بر علم و عرفان شاهقه سی اولان « تضرعات » ی ، اوزون
تدقیقلره ، اسلوب و معنا و بالخاصه علمی انسجام و نظام اعتباریه تشریح و تحلیل دکر چوقه
بویوک بر اثر اولق اوزره ادبیاتمیزک بر معبد بدیعی کورورم . لسان علمک عظمتیه آهنگ
ادبیک رقی بونده او قدر کوزهل قاریشمشدر که هیئت مجموعه سنده کوکلده حاصل اولان
ایلاک انطباع و صوک تأثیرک آزاره و برلمش بر نصیبه قیمت و برهای معنویتدر . یازیق اولان
برجهتی وار که اوده بوجوال و فیاض ، و مطلق و معلا نثره آراده بر نظم قاریشدیرلمش اولماسیدر .
نثرده سوسلی یاخود یوکسهک بر اسلوبه مظهر اولان بویه موضوعلر هر نه دنسه ،
نظمک آرایه کیرمسنی روحیات اعتباریه قولای قبول ایتمه یورلر . آریجه ، کوزهل
برسهوات نظم ایله یازیلدینی وقت لذتله اوقونان ینه بوموضوعلر ، نثرک قید سز فورانلری
یاننده ضعیف قلامق ایچون هر حالده یالکیز قالمالیدر .

دینی ادبیاتمیزک « ادای خالص » قیمتیه بحق مظهر ، ساده فقط کوکلده کی عشق
و حرمتله سویلنمش اولانلر میاننده عاشق « یونس امره » و مولدنی ناظمی اومتواضع
و مبارک سلیمان افندی البته اونوتولماز .

اللهی چیلدیرمسی به سه و من عاشق یونس اوبسیط اولدینی قدر روحلی و جلوه لی
سوزلری ، عشقنک یوکسهکلی نه قدر چابوق و کندینه مخصوص برخایان ایله آکلاتیر .
نفس ناطقه سنک ترمنی ایشیتدیرن بلبلنی :

یلورم عاشقک کله ، سنک حالکدن کیم بیه
باغچه مزده اولان کله دولاشوب سوز آتمه بلبل

کبی کلفتسز اینجه لککله مخاطب ایدینن قوجه درویشی دائما یاد ایتمه مک ممکن دکلدرد .
بوجوق قیمتلی ، بویوک کوکللی شاعری تصویردن زیاده تصور ایتمک خوشه کیدیور .
اوسکیز اون یاراق جنات عدن کلنک دائما کوزهل و طاتلی سسلرک روحه سرپدیکی
صوینی شمه قلب ایله قوقلایان جماعتک فاتحه لرینه مظهر سلیمان افندی بی چوجوقلغمزدنبری
سه وهرک النی غائبانه نویدیکمز ، غایت مسعود و محترم ، یوزی کوزهل ونورلی ، نازک
برذات تخیل ایدرم .

اول ربیع الاول آيك نېجه سی
دیدي کوردم اول حبیبك آناه سی
برق اوروب چیقدي اومدن ناکهان
هم هوا اوزره دوشندي بر دوشك
بو سنك اوغلك كې قدر جیل
اولو دولت بولك ای دلداره سن

اون ایکنجی کیجه ائین کیجه سی
برعجب نورکیم کونش پر وانه سی
کوکله دك نور ایله طولدی جهان
آدی سندس دوشهین انی ملک
بر آناه ویرمشدن اول جلیل
طوفسردر سندن اول خلق حسن

سوزلریه والده رسالته ناهی حوریلره تبریک ایتدیررکن ؟

بوکلن علم لدن سلطانیدر بوکلن توحید عرفان کانیدر

وصفیه البته یوره کی چارمشدی .

بو موضوعده یازیلش آثاردن مولدی نعیم دده ، « معراجیه » سنده مع الاسف موفق
اولامامشدره « بنم یوسف بوکون کنعان ایلندن بدن مصرنده کی زندانه کلام » دییه
اشرف اوغلی رومی ، نسیمی دن صوکرادرویش شاعرلرک شهنساز بو یوکارندندر .
قدماک دینی ادبیات بحثنده هپسندن بحث ایتک اوزون سوره جکی ایچون بوصف
آثار ایچنده بری دیگرینک عینی اسلوب وعینی مسالک اوزرینه حق بری اوته کینه پک
بکزهین آثاردن مثاللر ایرادینه لزوم کورمدم . بویله اولماسهیدی وقعه نویس (سامی) لک ،
شیخ الاسلام (یحیی) وحق دهامشهور ودها بو یوکارینک قصائدندن ایراد امثله ایجاب
ایده جکدی (یحیی) بو وادیده آریازمش وحق برغزلنده (فضولی) دن قوییه ایتمشدر .
ادبای متأخرینه کلنجه ، (شناسی) ، (ضیاپاشا) ، (کاظم پاشا) ، (اسقوویکلی غالب پک ،
(هرسکلی طارف حکمت پک) ، وپک قیمتی استاد (رجائی زاده اکرم پک) ایله صفایک
ومعلم ناجی کی دنیادن کوچش اولانلردن بحث ایتک ، وزمانمز کی ادبیاتک هر تورلوسندن
بی نصیب بردورده ، برشی یازماسه بیله بالکیز صاغلی بو یوکتسلی اولان ادیب اعظم عبدالحق
حامد پک مخلصاتی بر کرده دینی ادبیات نقطه نظرندن او قومق و بو مقصدی استهداف
ایله تدقیق ایتمکده ثروت ادبیجه البته بو یوکت کارلره مظهر اولاجغمزه شه یوقدر .
بو متأخرین زمره سندن ازجه (کاظم پاشا) ، صوکراد (طارف حکمت پک) متصوف
شاعرلردندرلر . بونلردن ایکنجیسی برنجیسنه قائق اولدینی کی طرز قدیمک صوک
شاعری اولیق اعتباریله ده تاریخی بر خصوصیتی حائزدر .

مابعدی وار علی سعاد